

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВКУ МАГІСТРІВ-СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано проблему впровадження активних методів навчання у підготовку соціальних педагогів-магістрів. Наведені приклади їх використання на заняттях навчальної дисципліни «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика».

Ключові слова: активні методи навчання, професійна підготовка соціального педагога-магістра, методика викладання навчальних дисциплін, форми і методи активного навчання, активізація навчання.

Освіта є запорукою майбутнього, важливою складовою самореалізації кожної особистості, потужним потенціалом держави та суспільства. Модернізація університетської освіти в Україні, поява сучасних технологій, опанування нових професійних сфер діяльності потребують оновлення змісту, структури й методів навчання, впровадження інноваційних ідей та підходів, які орієнтуються на майбутню професійну діяльність.

Система підготовки спеціалістів соціальної сфери наймолодша в загальному переліку професійної освіти, що, в свою чергу, обумовлює нечітке розуміння домінуючих напрямів її розвитку, різне трактування пріоритетних завдань і технологій підготовки відповідних фахівців.

Важливе місце у цьому процесі займає професійна підготовка соціальних педагогів-магістрів – майбутніх викладачів-дослідників, носіїв загальної та професійної культури, які здобувають поглиблені спеціальні знання і знання інноваційного характеру, отримують певний досвід їх застосування, продукування нових знань для розв'язання проблемних професійних завдань у соціально-педагогічній сфері. Особистість, рівень її загального та професійного розвитку є кінцевим результатом освіти XXI століття.

Сучасні підходи до розуміння сутності підготовки соціального педагога-магістра базуються на педагогічних положеннях організації вищої освіти: «вчити тому, що необхідно у практичній роботі після ВНЗ; враховувати соціально-психологічні й індивідуальні особливості студентів»; здійснювати професійну спрямованість навчання та виховання, реалізовувати органічне поєднання навчання з науковою, суспільною й виробничою діяльністю [2, с. 157].

Практика підготовки соціальних педагогів-магістрів свідчить про наявність протиріч між бажаним рівнем, спрямованістю і змістом професійної підготовки та традиційними підходами до організації навчання, формування його змісту, визначенням пріоритетів. Подолання зазначених суперечностей вимагає переосмислення існуючих підходів і підвищення якості підготовки майбутніх соціальних педагогів-магістрів.

У наукових працях С. Архипової, О. Безпалько, І. Зверевої, А. Капської, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Сорочинської, С. Харченка та ін. значною мірою висвітлені окремі аспекти підготовки соціальних педагогів. Розробка і впровадження у навчальний процес активних методів навчання представлена у роботах А. Вербицького, А. Матюшкіна, В. Рибальського, А. Смолкіна, П. Щербаня та ін. Проте питання використання методів активного навчання у підготовці соціальних педагогів-магістрів потребує більш детального вивчення.

Мета статті – проаналізувати доцільність застосування методів активного навчання у підготовці соціальних педагогів-магістрів.

Характеризуючи основні специфічні особливості навчального процесу у вищій школі, більшість науковців звертають увагу на наскрізну професійну спрямованість усього навчального процесу. Всі науки, що викладаються у ВНЗ (фундаментальні, загальногуманітарні, спеціальні, професійно спрямовані), повинні орієнтуватися на майбутню професію студента, на формування та розвиток у нього професійних якостей, що забезпечують високу ефективність його професійної діяльності. Так, навчання у вищій школі є контекстним (за А. Вербицьким) [1], оскільки йому притаманна специфічна спрямованість пізнавальної і комунікативної активності на вирішення конкретних професійно орієнтованих завдань.

Багато професійно важливих умінь та навичок можна успішно формувати в аудиторіях, у процесі вивчення багатьох навчальних дисциплін. Зокрема, це відбір та компонування інформації,

популяризація теоретичних ідей, аналіз основних тенденцій розвитку виховання й освіти, конструювання професійних завдань, створення концептуальної моделі дидактичної або виховної системи, створення інструктажу для виконання завдань, структурування матеріалу, конкретизація наукових положень, постановка одного і того ж запитання в різних формах, розробка технології вивчення будь-якої теми тощо.

Проте, у системі вітчизняної освіти найпоширеніша методика викладання навчальних дисциплін орієнтується на класичні лекції, семінари, заліки, екзамени, де найчастіше теоретична складова домінує над практичною. Серйозними недоліками навчального процесу ВНЗ є зайвий академізм, формалізм, відірваність від практичної професійної діяльності.

У пошуках шляхів усунення означених недоліків та знаходження способів урахування нових педагогічних тенденцій підготовки соціальних педагогів-магістрів були розроблені і апробовані заняття із застосуванням активних методів навчання. Випробувати свої сили у майбутній професійній діяльності магістри – соціальні педагоги – мали змогу у процесі вивчення навчальної дисципліни «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика».

Курс «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика» є складовою циклу навчальних дисциплін, які вивчаються магістрами спеціальності «Соціальна педагогіка». Метою дисципліни є ознайомлення студентів з теоретичними і практичними надбаннями в галузі сучасних інноваційних технологій; формування у студентів умінь та навичок ефективного поєднання на практиці теоретичних знань з інноваційними педагогічними методиками й технологіями.

Предметом навчальної дисципліни «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика» є процес формування педагогічного світогляду, набуття знань про інноваційні процеси навчання і виховання у закладах різного типу, розвиток умінь організовувати соціально-педагогічну діяльність з урахуванням сучасних досягнень теорії і практики соціальних педагогів-експериментаторів.

Вивчення навчальної дисципліни спрямоване на засвоєння магістрами-соціальними педагогами: знань про інноваційні здобутки теорії та практики навчання і виховання; основні поняття, принципи, парадигми, які були покладені в основу розвитку соціально-педагогічних інноваційних технологій на різних історичних етапах їх становлення; сучасні тенденції розвитку теорії та практики навчання і виховання у закладах різного типу; специфічні функції основних суспільно-освітніх інституцій з аналізом окремих концепцій особистісно орієнтованих, інтенсивно освітніх та рефлексивно інноваційних технологій; структуру педагогічної інноватики, найбільш значущі та перспективні сучасні інноваційні ідеї та теорії тощо.

Курс «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика» забезпечує формування й розвиток у соціальних педагогів-магістрів умінь: використовувати здобутки теорії і передової практики у майбутній соціально-педагогічній діяльності; проектувати інноваційні технології навчання та виховання; творчо інтерпретувати зарубіжний і вітчизняний досвід навчання та виховання; аналізувати існуючий стан і прогнозувати наслідки своєї діяльності; застосовувати набуті знання навички та вміння на практиці.

На нашу думку, важливим напрямом удосконалення навчання в системі підготовки соціальних педагогів-магістрів є впровадження активних методів, до яких належать ігрові форми та методи проведення занять (ділові і рольові ігри, проблемні завдання, методи аналізу конкретних ситуацій, дискусії, мозкові штурми тощо), які ми застосовували, вивчаючи курс «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика». Стрижневим моментом реалізації цих методів є концепція спільної діяльності студентів, в основі якої лежить взаємодопомога й співробітництво, а також їх організація та проведення, які містять відбиток специфіки майбутньої професійної діяльності.

Загалом, методика викладання навчальних дисциплін на магістратурі базується як на класичному (академічному) підході, так і на новому (інноваційному). При вивченні курсу «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика» ми прагнули сформулювати у магістрів уявлення про цілісність майбутньої професійної діяльності, прагнення творчо розвивати та оцінювати свої професійні здібності, вдосконалювати фахову майстерність, постійно усвідомлювати себе у ролі викладача-дослідника.

Форми і методи активного навчання допомагають магістрам самостійно активно включитися у різні види діяльності й спілкування, проявляти ініціативу та творчість, нести відповідальність і приймати рішення, які стосуються не лише їх самих, а й інших учасників діяльності.

Під активним ми розуміємо таке навчання, в якому магістр-соціальний педагог виступає суб'єктом пізнавальної діяльності, активною особистістю в процесі самостійного здобування знань, умінь і навичок та професійного самовизначення. Активне навчання переносить акцент із навчаючої діяльності викладача на активізацію діяльності студентів й актуалізацію їхніх мотиваційних ресурсів, що має принципове значення в процесі професійної підготовки. Навчальний процес із використанням активних методів головним чином спрямований не на виклад (передачу) готових знань викладачем та їх відтворення студентами, а на самостійне оволодіння знаннями у процесі активної пізнавальної діяльності.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів, їх зацікавленість процесом і результатами навчальної праці забезпечується не окремими фрагментарними заходами, а якісною організацією всіх компонентів навчального процесу: цільового, мотиваційно-стимулюючого, змістового, операційно-діяльнісного, контрольного-регулюючого та оцінювально-результативного [4, с. 11]. А. Вербицький відмічає: досвід активного навчання в усіх ланках системи професійної освіти показує, що за допомогою його форм, методів і засобів можна достатньо ефективно вирішувати цілий ряд завдань, які в традиційному навчанні є важкодоступними [1, с. 3].

Серед активних методів та форм виділяють: проблемні лекції й семінари, тренінги, навчальні дискусії, розбір конкретних професійних ситуацій, ігрові методи тощо (рис. 1). Підвищену активність студентів у процесі навчання передбачають проблемно-пошукові методи. Активізація навчання під час вивчення курсу «Соціально-педагогічні інноваційні технології: теорія та практика» реалізується в результаті використання постійно діючих прямих і зворотних зв'язків між викладачем та магістрами.

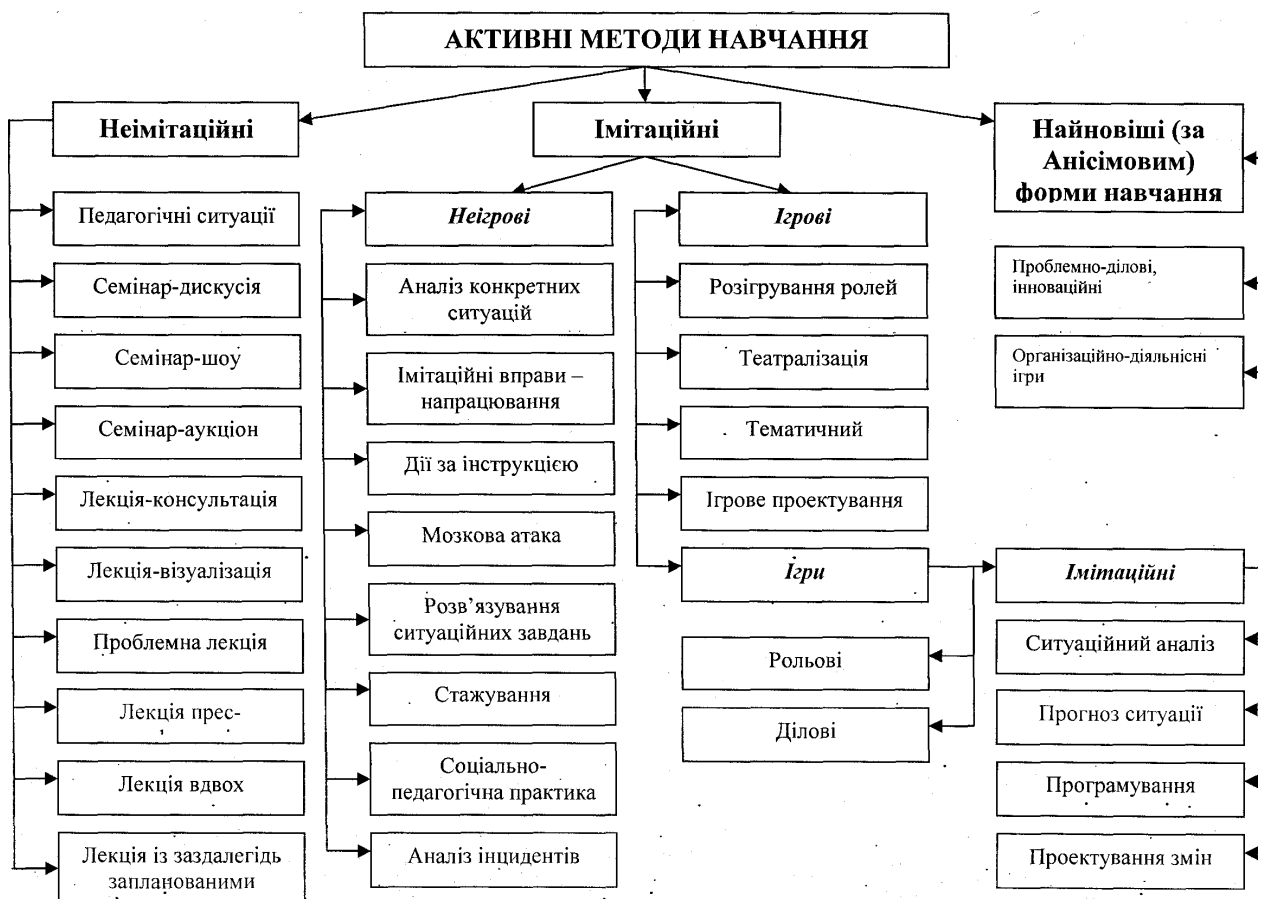

Рис. 1 – Типологія активних методів навчання

Термін «активні методи навчання» в педагогічній теорії та практиці з'явився на основі аналізу виявлення в навчальному процесі активності того, хто навчається, створення умов для його творчих дій. У традиційній педагогіці найчастіше під активністю розуміється «посилена діяльність», тому всі форми організації навчання (вони ж і методи) вважаються активними, якщо проявляється самостійність та свідомість студентів.

Активні методи навчання є методами як педагогічного впливу, так і компонентами змісту навчання, тому що через них можна передавати діяльність, яка вербальним шляхом не передається.

Вона повинна бути засвоєна в діяльності, виділена як предмет засвоєння, усвідомлена студентами й привласнена ними. Тільки через активні методи навчання можна проектувати навчальну ситуацію, в якій проявляється професійний зміст навчання.

Важливим є також те, що активні методи навчання поєднують форми індивідуального і колективного засвоєння професійно орієнтованих знань, умінь і навичок. У класифікації колективу авторів під керівництвом В. Рибальського особливості методів активного навчання визначено так: «Методи активного навчання відрізняються від інших методів, які використовуються у вищих навчальних закладах, такими основними особливостями:

вимушеною активізацією мислення (вимушеною активністю). Суть цієї особливості в тому, що той, хто навчається (студент), мусить бути активним незалежно від того, бажає він цього чи ні;

доволі тривалим часом залучення тих, хто навчається, у навчальний процес; отже, активність має не короткочасний, не епізодичний характер: період активної роботи тих, хто навчається, зіставляється з періодом активної діяльності того, хто навчає – викладача;

самостійним творчим виробленням рішень тих, хто навчається, підвищеним ступенем мотивації й емоційності»[5, с. 6–7].

За цією класифікацією та й загалом найбільш розповсюдженою в сучасній педагогічній теорії є поділ методів активного навчання на імітаційні та неімітаційні. Аналіз інших підходів до типології активних методів навчання свідчить про відсутність у них суттєвих відмінностей. П. Щербань «активні методи навчання» замінює поняттям «методи активного навчання» і пояснює, що до методів активного навчання належать методи, при застосуванні яких студент змушений активно здобувати, переробляти й реалізовувати навчальну інформацію, подану в такій дидактичній формі, яка забезпечує об'єктивно та значно вищі порівняно з традиційними способами результати навчання практичної діяльності [5, с. 8]. Тобто мова йде про методи, які активізують студентів сильніше й ефективніше за традиційні форми навчання.

О. Анісімов в своїй типології «активних методів навчання» виділяє такі групи, як:

традиційні (неімітаційні), які забезпечують накопичення кількості знань та вмінь. Основною проблемою педагогічної діяльності в такій ситуації є створення мотивації студентам, які самі отримують знання. Проти їх волі викладач не може передати їм знання;

нові форми навчання (імітаційні) забезпечують посилення ролі мислення і розвиток мотивації студентів;

найновіші форми навчання (розвиваючі) забезпечують формування інтелектуальної культури та культури саморозвитку. Використання найновіших форм навчання створює передумови для швидкої адаптації в професійному середовищі [3].

За Анісімовим, традиційні методи навчання забезпечують функцію трансляції, найновіші – розвиваючу функцію, а імітаційні можуть реалізовувати як ту, так і іншу функції.

Незаперечною перевагою методів активного навчання є вже згадувана вимушена активність студента. Але головним у них є зовсім не те, імітаційні вони чи не імітаційні, ігрові чи неігрові, а те, якою мірою вони забезпечують практичну підготовку кожного студента до майбутньої професійної діяльності. Тобто вони мають забезпечити кращі результати в оволодінні фаховими вміннями та навичками, ніж традиційне навчання.

Таким чином, введення у підготовку магістрів активних методів навчання дозволяє організувати цей процес на належному рівні, сформувати у соціальних педагогів-магістрів як професійні, так і особистісні якості. Ми вважаємо, що успішність навчання на магістратурі залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчальних предметів), але й від того, як засвоюється (форми, методи, прийоми, засоби навчання).

Отже, застосування активних методів навчання в процесі підготовки соціальних педагогів-магістрів дозволяє, по-перше, домогтися якісно кращих результатів, ніж при загальноприйнятому традиційному навчанні, по-друге, визначає головну відмінність у способах отримання, переробці й реалізації навчального матеріалу, по-третє, чітко фіксувати оволодіння професійною практичною діяльністю, основами професійної майстерності, формування на цій основі професійної спрямованості та творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Подальші дослідження зазначеної проблеми вбачаємо у вдосконаленні форм та методів активного навчання у роботі із соціальними педагогами-магістрами на заняттях професійно орієнтованих дисциплін.

Список використаної літератури

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : Метод. пособие. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.
2. Пономарьев О. Особистісно орієнтований підхід до формування професійної культури майбутніх фахівців // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – №3. – С. 157–158.
3. Савелова С. Б. Управление профессиональным развитием инженера-педагога : Учебно-методическое пособие для организации и проведения педагогической практики по специальности «Профессиональное обучение». – Мн. : РИПО, 1998. – 135 с.
4. Сметанський М. І. Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів // Шлях освіти. – 2000. – № 4. – С. 9–13.
5. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : Навч. посіб. – К. : Вища шк., 2004. – 207 с.

Стаття надійшла до редакції 20.10.13.

Москалюк О. И. «Эффективность внедрения активных методов обучения в подготовке магистров-социальных педагогов».

Статья раскрывает проблему внедрения активных методов обучения в подготовке социальных педагогов-магистров. Показаны примеры их применения на занятиях учебной дисциплины «Социально-педагогические инновационные технологии: теория и практика».

Ключевые слова: *активные методы обучения, профессиональная подготовка социального педагога-магистра, методика преподавания учебных дисциплин, формы и методы активного обучения, активизация обучения.*

Moskaliuk O. I. «The efficiency of introduction of active teaching methods into the proficiency training of social workers on master's program».

This article is focused on the issue of introduction of active teaching methods into the proficiency training of social workers on master's program. The examples of active teaching methods usage within the course «Social and pedagogical innovative technologies: theory and practice» are illustrated.

Proficiency training system of the specialists in social sphere is one of the least developed sectors within professional education, which causes vague understanding of the leading trends of its development and different approaches to the priority tasks and technologies used for the relevant vocational training.

Special importance within the aforementioned process is devoted to the proficiency training of the social workers on master's program – future academic lecturers and bearers of general and professional culture, who acquire deepened special knowledge and knowledge of innovative nature, get the experience of its application and come up with new ideas for the solution of problematic professional issues in social and pedagogical sphere.

Practice in the proficiency training of social workers on master's program indicates the existence of discrepancy between the required level, orientation and subject-matter of the professional training and traditional approaches to the organization of educational process, formation of its subject-matter and priority setting. In order to eliminate the said discrepancy, reconsideration of current approaches and qualitative increase in the proficiency training of future social workers on master's program should be undertaken.

During the research on the ways of elimination of the above drawbacks and seeking for the consideration of the new pedagogical trends in the proficiency training of social workers on master's program, lessons involving the active teaching methods were elaborated and conducted. Future social workers on master's program were also able to get professional experience within the course «Social and pedagogical innovative technologies: theory and practice».

Key words: *active teaching methods, proficiency training of social worker on master's program, course teaching methodology, forms and methods of active teaching, activation of educational process.*